

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

О. В. СКРИПНЮК

КОНТРОЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ

11 грудня 2018 року в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України відбулася науково-практична конференція «Конституційно-правове забезпечення та європейські стандарти контролю у сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування». У конференції взяли участь провідні вчені наукових юридичних закладів та науковці вищих навчальних юридичних закладів України, державні службовці, представники інститутів громадянського суспільства. Учасники конференції представляли провідні регіони України.

Відкрив конференцію директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, керівник великого академічного наукового проекту з правових проблем організації та реалізації контролю в Україні на сучасному етапі, академік Ю. С. Шемшученко. Конференція відбулася в особливі дні для держави та вітчизняної науки – відзначення сторіччя заснування Національної академії наук України. З цієї нагоди на початку роботи конференції відбулася презентація фундаментальних монографічних видань, підготовлених науковцями

© СКРИПНЮК Олександр Васильович – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, Заслужений юрист України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Інституту: «Національна академія наук України: правові засади організації та діяльності. До 100-річчя утворення Національної академії наук України» / відп. ред. академік НАН України Ю. С. Шемшученко. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2018. 574 с. та «Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації: У 2 т. Т. 1: Загальнотеоретичні та конституційно-правові аспекти розвитку громадянського суспільства в Україні» / за заг. ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка та акад. НАПрН України О. В. Скрипнюка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2018. 676 с.

Далі у своєму вступному слові академік *Юрій Шемшученко* зазначив, що розвиток демократії в Україні, чітке визначення її євроінтеграційних перспектив обумовлює актуалізацію проблем контролю, оскільки демократична конституційна система передбачає, що влада в ній має бути поділена, обмежена, доступна, передбачувана, ефективна і підконтрольна.

Контроль в умовах демократії — явище багатогранне за своєю природою, змістом, формою, механізмом реалізації, призначенням. Контроль є однією з найважливіших функцій державного управління. За об'єктами, суб'єктами і сферами поділяється на державний, відомчий, надвідомчий, виробничий та інші види контролю.

Найважливішими формами державного контролю є парламентський контроль та президентський контроль (які є первинними) та контроль органів виконавчої влади та судовий контроль (вторинні види контролю). Контроль парламентський — одна із функцій парламенту: його органів і посадових осіб, а також інших державних органів та посадових осіб, з відповідною метою функціонально поєднаних з парламентом, у здійсненні повноважень контролю за виконавчою владою, насамперед урядом. В науці конституційного права існує також підхід, за яким до змісту контрольної функції парламенту віднесено його участь у різних формах та обсязі у заміщенні державних посад.

Наявність контрольної функції парламенту щодо виконавчої влади не суперечить принципів поділу влади (влад). Такий контроль є одним з елементів системи стримувань і противаг у

взаємодії законодавчої і виконавчої влади. Сенс цієї системи значною мірою визначає природу теорії і практики поділу влади. У п. 13 ст. 85 Конституції України сказано, що до повноважень Верховної Ради України віднесено «здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України». Відповідно до п. 4 згадуваної статті, за яким парламент здійснює «контроль за виконанням Державного бюджету України». Загалом обсяг і зміст помножень парламенту щодо контролю за виконавчою владою залежить від прийнятої в країні форми державного правління.

Законом «Про статус народного депутата України» встановлено інститут депутатського звернення (ст. 19). Цей інститут принципово відмінний від традиційного депутатського запиту за своєю природою. Коло адресатів відповідних звернень не обмежується членами уряду і є набагато ширшим. Конституція України не встановлює інституту депутатського запиту (ст. 86), що є формою парламентського контролю. Народний депутат України має право на сесії Верховної Ради України звернутися із запитом до органів Верховної Ради, до Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

До традиційних форм парламентського контролю за виконавчою владою віднесена діяльність постійних і тимчасових (спеціальних і слідчих) комітетів (комісій) парламенту. Наслідком такого контролю може бути постановка за ініціативою комітету або депутатів питання про колективну або індивідуальну політичну відповідальність уряду з метою відставки уряду в цілому або його окремого члена. У Конституції України визначено основи статусу комітетів Верховної Ради України (ст. 89). І хоча комітети прямо не наділені повноваженнями контролю за виконавчою владою, до їх компетенції віднесено підготовку і попередній розгляд питань, що належать до повноважень Верховної Ради. Комітети наділені відповідними контрольними повноваженнями. Конституція передбачає

можливість утворення Верховною Радою України тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій. Призначення цих комісій об'єктивно зумовлено здійсненням ними дій контрольного характеру.

Ще однією формою парламентського контролю за виконавчою владою є діяльність омбудсмана — спеціальної посадової особи, до компетенції якої входить розгляд скарг громадян на порушення прав людини з боку певного кола державних органів та посадових осіб. У Конституції України зазначено, що парламентський контроль за додержанням прав і свобод людини здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ст. 101). Статус омбудсмана прямо пов'язаний з парламентом. Цей інститут є своєрідним механізмом посередництва між особою і державними органами. Його діяльність за своєю природою є швидше наглядовою, ніж контрольною. Ця діяльність може сполучатися з іншими формами парламентського контролю і спричиняти відповідні дії з боку представницького органу державної влади.

Застосовуються й інші форми парламентського контролю за виконавчою владою. Зокрема, Рахункова палата здійснює контроль за відповідною діяльністю уряду. За будь-яких умов сенс парламентського контролю за виконавчою владою полягає, як правило, в тому, що парламент уповноважений реагувати на дії підконтрольного органу або посадової особи і застосовувати до них конституційно-правові санкції. Такою санкцією є відставка як наслідок застосування механізмів політичної (колективної або індивідуальної) відповідальності уряду перед парламентом. Такий контроль іноді визначають як політичний. Наслідками здійснення парламентського можуть бути інші види юридичної відповідальності, зокрема, кримінальна. У таких випадках цей контроль спричинить відповідні дії інших, окрім парламенту, органів державної влади.

Достатньо значною в умовах парламентсько-президентської форми правління є контрольна діяльність Президента України, здійснення якої пов'язане з його правами. Це право Глави держави пов'язане з реалізацією його статусу очільника

держави, гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, прав і свобод людини і громадянина, хоч Конституція України не містить прямої вказівки щодо президентського контролю Президентський контроль має конституційно-правове підґрунтя і відповідне закріплення в нормативно-правових актах. Президентський контроль, що здійснюється в межах конституційних повноважень Президента, з правового погляду має достатні підстави для дійового впливу на стан функціонування держави.

Однією з найважливіших форм державного контролю є судовий контроль. Його можна визначити як використання судом своїх повноважень у випадку встановлення факту, що державний орган здійснив незаконну, необґрунтовану або несправедливу дію чи прийняв подібне рішення (акт).

В умовах євроінтеграційних процесів важливим є доповнення судового традиційного контролю позасудовими альтернативними механізмами забезпечення виконання законів, дотримання прав людини. Істотним доповненням судового механізму виступає інститут несудового державного контролю, який формують органи, наділені спеціальними контрольними повноваженнями (прокуратура, національні комісії регулювання природних монополій та ін.). Завданням судового контролю у сфері публічної влади: з одного боку є забезпечення охорони прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, тобто захист приватного інтересу, з другого недопущення свавілля з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Тобто захист публічного інтересу.

В умовах демократії застосовують широку концепцію контролю, яка передбачає крім державного контролю здійснення громадського та міжнародного контролю як засобу забезпечення внутрішньодержавної демократії. Застосування широкого комплексного контролю має забезпечити рівновагу державних та суспільних інститутів, запобігти перевищенню і зловживанню повноваженнями, не завдаючи шкоди їх ефективній роботі і врешті-решт утвердженню демократії.

Широке, комплексне розуміння контролю висуває нові завдання перед правовою наукою.

Сьогоднішня наша конференція та обговорювані на ній проблеми покликана наблизити нас до системного розуміння проблем контролю, його місця і ролі в демократичній конституційній системі. Зокрема, мова йде про визначення природи контролю як елементу соціального управління, суб'єктів і об'єктів контрольної діяльності, його функцій і принципів, механізмів і форм здійснення, взаємозв'язку і впливів видів контролю один на одного, специфіки міжнародного контролю тощо.

У доповіді «Контроль в демократичній державі: теоретико та конституційно-правові аспекти», виголошеній доктором юридичних наук, професором, академіком НАПрН України, заступником директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України *Олександром Скрипнюком*, наголошено, що поглиблення демократичних процесів у розбудові держави, розвитку суспільства та закріплення євроінтеграційного курсу України об'єктивно загострюють інтерес до феномена контролю, особливо здійснення його за державною владою. В умовах демократії організація контролю та його рівень виступає визначальним чинником характеристики держави, напрямів її діяльності та її соціальності. Сучасні теорія держави і права, конституційно-правова та адміністративно-правова наука зосереджуються на дослідженні феномена контролю в основному на проблемах демократії, влади, громадянського суспільства, відсторонюючись від його широкого дослідження.

Нагальним завданням сьогодні є міжсекторальне, міжгалузеве дослідження юридичних проблем контролю в юридичній площині. Мова йде про поєднання та комплексний аналіз державного, громадського контролю з врахуванням при цьому механізмів міжнародного контролю як засобу забезпечення розвитку демократії в державі та суспільних процесах. Разом з тим при застосуванні комплексного підходу до дослідження контролю має бути забезпечена паритетність державних інсти-

тутів та інститутів громадянського суспільства, яка має сприяти утвердженню демократії. Контроль разом з поділом, обмеженням, доступністю, ефективністю є основою організації та здійснення влади в демократичній конституційній системі. Він є об'єктивним соціальним явищем, яке сформувалося в процесі демократичної еволюції суспільства. Взаємозв'язок демократії і контролю, їх співіснування і взаємовпливи сприяли формуванню після Другої світової війни третьої епохи після епохи демократії зібрань та представницької демократії — епохи контролюючої демократії, покликаної послідовно трансформувати динаміку духу, мови та інституцій демократії.

Саме контролююча демократія в сучасних умовах покликана розв'язати нагальні проблеми і сприяти подальшому динамічному суспільному розвитку та стати засобом від утвердження тиранії більшості. Контролююча демократія має демократизувати представницьку демократію і в сучасних умовах набуває потужного розвитку.

Контролююча демократія покликана насамперед контролювати публічну владу з метою запобігання та зупинення проявів негативів, які здатна породжувати безвідповідальна влада. Окремі форми контролю над публічною владою виступають елементами принципу верховенства прав. На думку окремих вчених конституціоналістів, конституційні принципи ліберального верховенства права поряд з такими складовими як народний суверенітет, поділ влади, представницьке правління та ін., включають в себе контроль за конституційністю парламентського законодавства та юрисдикційний контроль за адміністративними діями і підзаконним регулюванням.

Контроль у демократичному суспільстві є соціальним, він набуває виразу демократичного процесу, якому притаманне переживання гнучких, «непрямих» методів контролю; наявність реальної можливості контрольних санкцій громадськості за діяльністю владних структур і примат самоконтролю над «зовнішньою» соціальною регуляцією; реалізація принципу відповідальності всіх суб'єктів соціальної взаємодії та наявність високої громадської активності, тощо. Серед важливих

складових процесу реалізації соціального контролю в демократичній державі є вибори, референдуми, громадські рухи та організації, політичні партії, ЗМІ, громадська думка, реалізація соціальних протестних настроїв. У всеосяжному аспекті соціальний контроль в сучасних умовах може виступати як контроль із боку всіх суб'єктів сучасного соціального процесу, тобто це контроль як з боку правової держави і громадянського суспільства, так і громадянського суспільства з боку влади, держави над її громадянами, так і з боку громадян та громадськості над діяльністю влади і держави.

Завдяки існуванню надійного і ефективного механізму контролю над владою, демократія здатна забезпечити реалізацію проголошених цінностей: свободи, рівноправ'я, справедливості, тощо. Контроль над владою гарантує недопущення виникнення негативних наслідків для життєво важливих інтересів громадян і суспільства в цілому.

Крім контролю над владою, він має здійснюватись і над діяльністю структур приватного характеру, які виконують функції публічної влади, як наприклад, третейські суди наділені правом здійснювати правосуддя, приватні нотаріуси та ін. Зазначені структури наділяються достатньою владою, а тому їх діяльність має бути підконтрольною не тільки державному, громадському контролю, але й контролю міжнародному як складової демократії. Демократія стала засобом обмеження влади держави, контролю за нею суспільства, що легітимує органи публічної влади та забезпечує права і свободи людини і громадянина.

В свою чергу відсутність контролю може спричинити переродження, деградацію системи державного управління, згорання демократичних процесів. Державний контроль в умовах демократії розглядається в теорії держави і права як форма юридичної діяльності, форма складна, високоорганізована, динамічна. Будь яка ефективна держава здійснює контроль і впливає на формування та розвиток суспільних відносин. В умовах демократії характер контролю, його заходи і механізми свідчать про характер державної влади, її спрямованість і мету діяльності.

Сьогодні контрольна діяльність з боку держави часто характеризується окремими дослідниками як існування самостійної контрольної влади.

Прибічники визнання контролю як окремої гілки влади зазначають, що сьогодні традиційне уявлення про три класичні гілки влади не відповідає реальній правовій практиці та конституційній нормотворчості. Вони мотивують це тим, що існуючі органи державної влади часто не вписуються в жодну з існуючих трьох гілок державної влади, а тому наполягають на необхідності створення відповідних незалежних органів, що спеціалізуються на здійсненні контрольних повноважень.

Водночас комплексний аналіз контрольної функції державної влади засвідчує, що контрольна функція властива всім органам державної влади, хоча форми і методи її здійснення у різних органів різні, що пов'язано зі специфікою функціонування кожного з органів. А тому підстав для визнання існування окремої контрольної гілки влади не існує. Державний контроль – це один із різновидів державної влади, це форма діяльності всіх гілок державної влади та елемент механізму стримувань і противаг у їх взаємодії. Існуючі конституційні засоби і заходи стримувань в організаційному та функціональному визначенні законодавчої, виконавчої та судової влади не дають жодній з гілок законодавчої, виконавчої та судової влади зайняти домінуюче місце та спрямовують їх на діяльність у чітко визначених Конституцією межах. Кожна з трьох гілок державної влади наділена контрольними повноваженнями, оскільки влада здійснюється включаючи і контроль, і органи держави в межах кожної гілки влади реалізують певні контрольні або наглядові повноваження. В умовах демократії за допомогою механізмів взаємного контролю та нагляду взаємозабезпечується залежність гілок влади, функціонування системи стримувань і противаг, що забезпечує єдність влади. Державний контроль – специфічний вид державної діяльності, органічна функція усіх гілок державної влади, особливий засіб забезпечення їх взаємодії в державі. При цьому слід пам'ятати, що функціональний розподіл повноважень між органами дер-

жави не можна ототожнювати з реалізацією принципу поділу влади.

Загальнотеоретичне осмислення категорії «контроль», співвідношення терміно-понять «контроль» і «нагляд» здійснила у своїй доповіді «Права людини: державний, громадський та міжнародний контроль» *Наталія Оніщенко*, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.

Вона наголосила, що категорія «контроль» може розглядатися як: державний контроль, громадський контроль і механізми міжнародного контролю. Практичний зріз всіх трьох видів контролю в демократичних правових системах охоплює функціональну здатність забезпечення прав, свобод і законних інтересів особистості, а отже: легітимність влади, що дієво захищає честь, гідність і права людини.

Доповідачка особливу увагу приділила громадському контролю. В першу чергу це контроль за перерозподілом соціального простору між державою та громадянським суспільством, висвітленням проблем, що виникають між державою і громадянами, а головне – контроль за відповідальністю правової держави перед громадянським суспільством. Отже, до деякої міри – це «контроль за контролюючими». Таким чином, існує відповідна єдність між контролем державним і громадським щодо виконання соціальних завдань, ефективністю соціальної політики, а отже – дієвим захистом прав, свобод і законних інтересів громадян.

Щодо третього виду контролю (міжнародний контроль) насамперед слід зупинитися на системі міжнародних контрольних гарантій, їх наднаціональному рівні, що здійснюються наднаціональними інститутами. Особливе місце міжнародний контроль відіграє у галузі прав людини (міжнародна система захисту прав людини, європейські правозахисні механізми). Одним з суттєвих спрямувань такого контролю є контроль у сфері охорони здоров'я.

«Про соціолого-правову та теоретико-методологічну складову інституційного забезпечення державного контролю» –

таку назву має доповідь *Василя Костицького*, доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, Президента Асоціації українських правників. В ній зазначено, що сучасна ліберальна держава будується на верховенстві права, приматі прав і свобод людини, яка проголошена найвищою соціальною цінністю, а тому обмежена правом: зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини (ст. 3 Конституції України), органи державної влади і органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами (ст. 19 Конституції України).

Ці ліберальні цінності сьогодні вступили у протиріччя, зумовлені викликами, які у традиційних рамках ліберальної держави реалізувати майже нереально (питання охорони довкілля, забезпечення права людини на сприятливе довкілля та уникнення глобальної екологічної катастрофи, подолання бідності, протидія тероризму тощо).

Одним із першорядних завдань моделювання сучасної держави вважаємо повернення влади народу і здійснення державної та самоврядної влади в інтересах народу, про що мріяв у свій час Ж.-Ж. Руссо. Зрештою відповідно до статті 5 Конституції України народ є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади. Влада народу здійснюється ним через канали прямої демократії (вибори, референдум, право законодавчої ініціативи), а також державою через законодавчу, судову, контрольно-наглядову, атестаційну та виконавчу гілки влади. Місцеве самоврядування реалізує владу народу через місцеві референдуми, територіальні ради, їх органи виконавчої влади та інститут сільських, селищних та міських голів, а також через органи громадської самодіяльності — домові, вуличні, квартальні комітети, батьківські комітети у школах, громадські ради.

Сьогодні актуальною проблемою є оптимізація влади. Оптимальним для людини і нормального суспільного життя є стан рівноваги та дотримання балансів між гілками влади, між секторами громадянського суспільства та між громадянським

суспільством і державою. Такий ідеальний на нашу думку стан досягається із настанням ери правової держави, яка виявляється свого роду компромісом між етатичною державою минулого, яка вивищувалася над суспільством та контролювала його аж до втручання у приватне і сімейне життя, а також крайнім лібералізмом, що супроводжується проявами анархізму, військової секторів економіки, охлократичних способів здійснення влади та навіть зловживання правом.

Доповідач зазначив, що ним обґрунтована концепція нового підходу до поділу влади на засадах народного суверенітету та врахування того, що народ є не тільки носієм суверенітету і єдиним джерелом влади, але й суб'єктом влади, який здійснює владу безпосередньо, через органи представницької влади, а також через органи функціональної влади, до якої окрім виконавчої влади (державної і самоврядної) віднесено також і контрольно-наглядові і атестаційні органи влади.

Такий підхід гарантує розширення демократії та появу у народу ще одного каналу для здійснення влади народом. Доповідачем запропоновано конституювати формування органів контрольно-наглядової влади виключно із представників професійних громадських організацій. Важливим тут є можливість такого способу формування органів контрольно-наглядової ради за допомогою органів атестаційної влади, які також мають створюватися на позапартійній основі.

У своїй доповіді «Правове регулювання громадського контролю в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення» *Наталія Пархоменко*, доктор юридичних наук, професор, вчений секретар Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, наголосила, що ефективність проведення реформ в Україні, приведення законодавства у відповідність до європейських принципів та міжнародних стандартів залежать від багатьох чинників, серед яких легітимність, що може бути забезпечена шляхом налагодження діалогу та зворотного зв'язку між органами влади та громадянами. Одним із засобів такого зв'язку є громадський контроль за діяльністю органів влади, проведення якого передбачає право-

ве, організаційне та інституційне забезпечення. Важливе значення при цьому мають як акти національного законодавства, так і міжнародні правові акти.

Аналіз стану правового забезпечення здійснення громадського контролю в Україні дає змогу стверджувати про недостатність та недосконалість чинного законодавства у цій сфері. Наразі законодавство України лише у двох правових актах містить поняття громадського контролю. Йдеться про ч. 2 статті 17 «Контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації» Закону України «Про доступ до публічної інформації» 2011 року. Саме в цьому законі вперше було використано термін «громадський контроль» та прямо зазначено: «Громадський контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до публічної інформації здійснюється депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадськими радами, громадянами особисто шляхом проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи тощо».

У п. 4. Типового положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996, зазначено: громадська рада відповідно до покладених на неї завдань: 5) здійснює громадський контроль за врахуванням органом пропозицій та зауважень громадськості, забезпечення ним прозорості та відкритості своєї діяльності, доступу до публічної інформації, яка знаходиться у його володінні, а також дотриманням ним нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції.

В Україні відсутній окремий закон, спрямований на запровадження в Україні інституту громадського контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, який би системно та комплексно регулював відповідні суспільні відносини. І протягом останніх

двадцяти років, такий закон не вдалося прийняти. Йдеться про низку проектів законів «Про громадський контроль». Зокрема, спроби врегулювати ці питання відбувались у 2001, 2004, 2014, 2015 роках. У зазначених проектах визначалось поняття, завдання, суб'єкти та об'єкти, напрями, заходи та способи громадського контролю. Загалом пропонувався механізм громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади.

Крім визначення поняття громадського контролю, зазначені законопроекти містять механізм його проведення.

Визначені проектом завдання та способи здійснення громадського контролю, по суті, мають ознаки, властиві державному контролю; не мають при цьому процедури їх реалізації, або ця процедура є суперечливою, незавершеною, що зумовить труднощі при правозастосуванні відповідних норм закону.

Наразі в Україні тривають процеси, пов'язані із створенням нормативно-правової бази організації та проведення громадського контролю. Востаннє дане питання ініціювалось у 2018 році народним депутатом України С. М. Капліним. Зокрема, він підготував проект Закону України «Про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб», який передано на опрацювання до Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України. Тобто замість поняття «громадський», вводиться поняття «громадянський контроль», змістом якого є *громадянський контроль* за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб.

Законопроектом змінюється концептуальний підхід до громадського контролю, його завдань, способів, механізмів проведення. Зокрема, потребує аналізу заміна терміна «громадський» на «громадянський».

Слово «громадський» утворене від іменника громада і означає не державний, не службовий, добровільний; такий, що стосується всього населення або окремого колективу. Або який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним; суспільний. Належний усій громаді, усьому суспільству; колективний.

Окремі положення проекту є дискусійними. Зокрема, чи повною мірою відповідає демократичним європейським принципам презумпції невинуватості, належного урядування та дорадчої демократії положення щодо можливості суб'єктів громадянського контролю складати списки посадових і службових осіб органів влади, які систематично порушують вимоги актів законодавства, етику державного службовця, посадової особи місцевого самоврядування, права та законні інтереси громадян з їх розміщенням на відповідних веб-сайтах суб'єктів громадянського контролю та в засобах масової інформації.

Аналіз зазначених нормативно-правових актів та проектів законів у сфері запровадження громадського контролю дає змогу стверджувати, що наразі правове регулювання громадського контролю в Україні має такі особливості: відсутність достатньої та досконалої правової бази для ефективних механізмів проведення громадського контролю, низька ефективність відповідних законодавству форм громадського контролю, що у підсумку загострює питання можливості впливу громадськості на діяльність органів влади, налагодження діалогу влади і громадянського суспільства.

Питанням контролю завжди приділялася значна увага як у теоретичному осмисленні, так і практичній реалізації здійснення та правового забезпечення контролю як однієї із функцій державних органів, способу забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні, — зазначила у своїй доповіді «Контроль в системі органів виконавчої влади: пошуки ефективних рішень» *Ольга Андрійко*, доктор юридичних наук, завідувач відділом проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Сьогодні в нових економічних, політичних, соціальних реаліях проблеми функціонування контролю потребують нових підходів, переосмислення та ефективних рішень. Контроль є складовою управлінської діяльності і важливою функцією діяльності органів виконавчої влади. Чим складніше вибудована система органів виконавчої влади, зв'язки з іншими дер-

жавними і недержавними структурами, громадянами, тим більша має бути увага до функції контролю, яка спрямована на перевірку виконання поставлених завдань, виявлення факторів, що негативно впливають на їх виконання та відповідне реагування на виявлені правопорушення.

Дієвий та результативний контроль над владою, зазначається в літературі, «можливий в межах демократичної конституційної держави, де має місце розподіл влади, де вона належним чином урегульована, обмежена, доступна, передбачувана, ефективна і підконтрольна».

Основними проблемами і сьогодні залишаються низька ефективність контрольної діяльності та недостатнє організаційно-правове забезпечення контролю, а застосування нових форм громадського контролю супроводжується і значними його ризиками, що мають місце при формуванні нових відносин в державі. Дієвість і ефективність контролю проявляється при досягненні цілей і завдань, на виконання яких він спрямований. Ефективність контролю має безпосередній зв'язок із забезпеченням незалежності його здійснення. Відповідний правовий статус контролюючих органів дає їм можливість попереджувати неправомірні дії, оперативно їх виявляти, а в разі неналежного виконання обов'язків посадовими особами, застосовувати заходи впливу.

В українському законодавстві відсутня чіткість визначення функціонального призначення контролю і нагляду. Недостатня увага до термінології, чіткості понять, що використовуються в нормативних актах, веде до неоднозначності їх розуміння та застосування на практиці.

Терміни «контроль» і «нагляд» мають самостійне призначення і зміст, а крім того органи, що їх здійснюють наділені різними повноваженнями відносно суб'єктів, діяльність яких контролюється. До специфічних ознак контролю відносять: це одна із функцій управління; контроль є багатоаспектною діяльністю, при його здійсненні проводиться аналіз ситуації, виявлення можливих порушень та їх причини; його спрямованість переважно на попередження неправомірних наслідків.

У процесі контролю перевіряється не лише дотримання правових норм та спеціальних правил, як при здійсненні нагляду, а й діяльність відповідних органів, посадових осіб у межах їх компетенції, доцільність та ефективність такої діяльності.

Нагляд розглядається як окремий вид контролю, певна його форма, застосування якої при виявленні порушень супроводжується заходами впливу державно-владного характеру. Нагляд в основному спрямований на дотримання правової форми діяльності суб'єктом. Органи, що здійснюють нагляд, не наділені владними повноваженнями. Вони фіксують правопорушення і передають матеріали до органу, наділеному правом застосовувати заходи впливу.

Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки передбачає здійснення моніторингу, аналізу і регулярного звітування щодо реалізації стратегій реформування державного управління, а забезпечення контролю за станом проведення пріоритетних реформ і зокрема реформи державного управління здійснюється Кабінетом Міністрів України, як вищим органом в системі органів виконавчої влади.

Водночас усі види державного контролю тісно пов'язані між собою, можуть перетинатися, доповнювати один одного, здійснюються в різному обсязі, з різних позицій та в різних формах.

При внутрішньому і зовнішньому контролі за діяльністю органів виконавчої влади здійснюється перевірка як доцільності здійснення діяльності, так і здійснення її в межах визначених повноважень, вибору форм і методів, що є найбільш оптимальними для вирішення поставлених завдань.

Закономірності розвитку та взаємодія державного і громадського контролю у сфері діяльності органів виконавчої влади викликають потребу пошуку і використання багатоаспектного підходу для їх всебічного розгляду у галузевих юридичних науках. Особливо це стосується контролю діяльності органів виконавчої влади та науки адміністративного права.

Недостатньої ефективності контролю залишається і полягає не стільки в недостатній кількості контролюючих інстанцій чи навпаки в їх значній кількості, скільки в недостатній упоряд-

кованості контрольної діяльності та її мотивації та правовому забезпеченні.

Існує потреба у нових підходах до визначення завдань контролю, принципах, формах та методах, правовому забезпеченні здійснення державного контролю діяльності органів виконавчої влади та методики його проведення, зрозумілої контролюючим і контролюваним. Необхідно формувати ефективну систему попереднього контролю, йдеться про законодавче закріплення превентивної функції контролю, його можливостей як засобу зворотного зв'язку належного виконання органами та посадовими особами своїх повноважень та виконання покладених обов'язків. Вважаємо доцільною і актуальною сьогодні підготовку Концепції державного контролю в системі органів виконавчої влади.

Проблемам президентського контролю була присвячена доповідь «До питання про контроль Президента України за актами уряду: проблеми і перспективи» *Володимира Кампо*, судді Конституційного Суду України у відставці, кандидата юридичних наук. Зокрема, він наголосив, що відповідно до Конституції України глава держави наділений правом контролю за актами уряду (пункт 15 частини першої статті 106) шляхом зупинення їх дії з мотивів невідповідності Основному Закону держави з одночасним зверненням до Конституційного Суду України (далі – КСУ) щодо їх конституційності. Цей контроль відповідає парламентсько-президентській формі правління, що діяла у 2006-2010 роках та була відновлена в Україні у 2014 році.

У 2006-2010 роках, коли вперше була апробована парламентсько-президентська форма правління в Україні, парламент підтримував Прем'єр-міністра України. А у 2014-2018 роках парламентська більшість підтримує Президента України. Тобто в межах однієї форми правління можливі два різні механізми здійснення державної влади: через главу уряду або – главу держави.

У своєму щорічному посланні до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році»,

з яким Президент України П. Порошенко виступив у парламенті 20 вересня 2018 року, він заявив, що жодного разу за всі роки президентства (з 2014 року) «не скористався своїм законним правом **призупиняти рішення Кабінету Міністрів України із одночасним зверненням до Конституційного Суду України**». Зрозуміло, що ці слова глави держави були адресовані уряду та депутатам від парламентської більшості.

Своєю позицією щодо невикористання права зупиняти рішення КМУ із одночасним зверненням до КСУ Президент П. Порошенко фактично запевнив український політичний клас, що він залишається вірним загальнокласовим інтересам і не збирається застосовувати це право для інших цілей. Зрозуміло, що в таких умовах народ має право захищати свої права та інтереси, що ігноруються урядом, через різні форми демократії, доказуючи, що саме він є джерелом влади у державі.

Якщо народ буде боротися, тоді Президент України змушений буде задуматись над тим, як гармонізувати його інтереси та інтереси українського політичного класу. Це очевидним є сьогодні, коли, як вважають експерти, в Україні встановлюється маркетингова демократія, заснована на конкуренції суспільних запитів і владних пропозицій.

З формального боку інститут зупинення Президентом України рішень КМУ із одночасним зверненням до КСУ мав би бути засобом забезпечення виконання і дотримання Конституції України урядом, інструментом захисту гідності та прав людини від урядового свавілля тощо. Проте сьогодні даний інститут фактично не виконує своєї ролі, залишаючись номінальним.

Глава держави не може бути байдужий до діяльності уряду, так як саме виконавча влада є основним механізмом реалізації його передвибірної програми, а відтак – внутрішньої та зовнішньої політики. Однак основним засобом коригування та контролю за діяльністю уряду нині є не зазначений інститут, а парламентська більшість, через яку Президент П. Порошенко проводить свою політику, зокрема щодо уряду.

Суспільна практика вказує на те, що підстав для застосування конституційної норми про призупинення Президентом України рішень КМУ із одночасним зверненням до КСУ, існує більш ніж достатньо. Причому главі держави важливо звертати увагу на порушення цими рішеннями не тільки матеріальних, але й процедуральних (процесуальних) конституційних норм.

Підстави для конституційних подань Президента України на рішення КМУ фактично базуються на текстуальному розумінні Конституції України. Але ще є доктринальне розуміння Конституції, застосування якого може суттєво збільшити кількість таких підстав. Однак спочатку слід владнати справи хоча б з тими підставами, що засновані на її текстуальному розумінні.

Ігнорування фактів порушення чинної Конституції України рішеннями КМУ загрожує деконституціоналізацією, тобто «омертвінням» інституту звернення Президента України до КСУ щодо цих рішень. Це у свою чергу може мати різні негативні наслідки аж до тих, що породили Революцію гідності.

На практиці поки уряд співпрацює з главою держави та його парламентською більшістю інститут звернення до КСУ щодо конституційності урядових актів залишається лише запасною президентською зброєю. Ця зброя може бути, а може і не бути застосована – у залежності від політичної ситуації. Проте у будь-якому випадку тут потрібна гнучка і далекоглядна політика.

Наведене вказує на те, що громадянському суспільству та особливо конституційно-паравої науці слід більше уваги приділяти інституту звернення Президента України до КСУ щодо конституційності актів уряду, незалежно від політичної ситуації.

Очевидно, що Президент України повинен реально виконувати пункт 15 частини першої статті 106 Конституції України. Проте до цього його має «надихати» не тільки Основний Закон, але й громадянське суспільство, що повинно звільнятися від конституційного нігілізму та патерналізму, зокрема за допомогою системної конституційної просвіти.

Проблемі конституювання контрольної гілки влади приділив увагу у своїй доповіді «Контрольна гілка влади: інституціональний контекст функціональної парадигми» **Володимир Сухонос**, завідувач кафедри конституційного права, теорії та історії держави і права Сумського державного університету, доктор юридичних наук, професор.

Згідно з Конституцією (ст. 6) державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

При цьому Конституція України закріпила: «Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України» (ст. 75), а «Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади» (ч. 1 ст. 113). Проте майже одразу виникла проблема віднесення до тієї чи іншої гілки влади Президента України, адже без його підпису законопроект за звичайних обставин ніколи не стане законом, тобто глава держави безпосередньо бере участь у законотворчості. Водночас він це може робити й опосередковано – через референдум, яким може бути змінено Основний Закон держави – Конституцію (п. 6 ст. 106 Конституції). З іншого боку, віднесення Президента України до виконавчої гілки влади одразу піднімає питання про його право зупиняти дію актів Кабінету Міністрів (п. 15 ст. 106), незважаючи на те, що саме останній є найвищим органом виконавчої влади. І хоча, на нашу думку, Президент України, як глава держави, не може бути віднесений до жодної з гілок влади: він стоїть над поділом влади, проте сама проблема із визначенням його місця в системі вищих органів державної влади постає винятково через існування в Україні інституціонального поділу влади на додаток до функціонального: парламент оголошується єдиним органом законодавчої влади, а уряд – вищим органом виконавчої влади. При цьому судова влада немовби «залишається у повітрі»: конституційно судам не надається судова влада (це надолужується через спеціальний закон «Про судоустрій і статус суддів»), ними лише «здійснюється правосуддя в Україні». Щодо Конституційного Суду, то він, згідно із ст. 147, є «єдиним

органом конституційної юрисдикції в Україні». При цьому знову ж таки не закріплюється, що Конституційному Суду належить вища судова влада.

Крім того, існує низка органів, місце яких на сьогодні не визначене. Зокрема, Національний Банк України формально реалізуючи окремі повноваження в сфері виконавчої влади, не підпорядковується Кабінету Міністрів. Великі проблеми також постають при визначенні місця Прокуратури України в системі органів державної влади.

Їх віднесення до судової або до виконавчої влади піднімає досить багато питань щодо підпорядкування. Більше того, фактично питання судової влади залишається невирішеним внаслідок відсутності в Україні розвиненого прецедентного права, а тому не можна врешті-решт не погодитися з основоположником теорії поділу влади Монтеस्क'є, який вважав судову владу лише тією частиною виконавчої влади, діяльність якої спрямована всередину країни. Поряд з існуванням трьох основних класичних гілок влади: законодавчої, виконавчої та судової, – сьогодні дедалі частіше постає питання про запровадження четвертої гілки влади – контрольної або контрольно-наглядової.

Сьогодні в Україні не існує органу, який би однозначно отожднювався із контрольною владою, хоча здійснення контролю означає можливість державного втручання у випадку порушення правових норм, що, безсумнівно, сприятиме нормальному функціонуванню системи органів державної влади.

Функціональний поділ державної влади в Україні повинен спиратися на три гілки: *законодавча влада*, яка встановлює загальні правила функціонування суспільства та державного апарату, *виконавча влада*, яка організовує виконання означених правил, та *контрольна влада*, яка організовує покарання за порушення означених правил і наглядає за тим, щоб законодавча та виконавча гілки не виходили за встановлені законодавством межі.

Контрольні повноваження може також здійснювати й глава держави. Проблема ефективності президентського контролю

винятково важливого значення набула для діяльності органів виконавчої влади. Ефективний президентський контроль дозволяє не лише своєчасно викривати вади й недоліки, але й робити необхідні висновки щодо усунення різного роду негативних явищ в управлінській діяльності, а також визначати причини, які їх породжують і уживати заходів з попередження та недопущення відхилень у майбутньому. Це істотно впливає на хід ефективного функціонування органів виконавчої влади. Результатом ефективного президентського контролю повинно стати раціональне, грамотне, диференційоване використання наявних у країні ресурсів: матеріальних, трудових, правових, інформаційних тощо.

Сьогодні президентський контроль може бути як безпосереднім (в рамках реалізації повноважень глави держави як гаранта додержання Конституції України), так і опосередкованим – через діяльність його консультативно-дорадчого апарату та інституціональних підрозділів, які здійснюють нагляд за виконанням усіма державними органами відповідних нормативно-правових актів, а також тих державних програм, що спрямовані на виявлення різноманітних недоліків у організації державного управління та, на цій основі, прийняття необхідних рішень з усунення та попередження порушень у майбутньому.

Крім того, в останні роки за кордоном відбувається пошук нових шляхів досягнення більш високого рівня контролю. Зокрема, контрольні інституції, що пов'язані з діяльністю глави держави, існують в низці країн. Наприклад, у США є органи, що поєднують функції фінансово-економічного та адміністративного контролю. Зокрема, Президентська рада з питань чесності й ефективності, яка згодом трансформувалася в Адміністративно-бюджетне управління (АБУ) Президента США і на сьогодні, окрім функцій фінансового контролю, здійснює оцінку ефективності усіх організаційних та управлінських інституцій виконавчої влади.

Закріплення на конституційному рівні функціонального поділу влади на законодавчу, виконавчу та контрольну надовго

унеможеливить пошук четвертої, п'ятої та інших гілок влади. З іншого боку, функціональний поділ влади на інституціональному рівні втілюватиметься у відповідних органах державної влади – парламенті, уряді, судових та правоохоронних органах, НБУ і, звісно, главі держави.

Вищезазначені органи, будуть не лише врівноважувати один одного, а й взаємодіяти, забезпечуючи принцип єдності державної влади. Саме тому редакція ч. першої ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її функціонального поділу на законодавчу, виконавчу і судову матиме право на існування і в майбутньому.

Історичному досвіду здійснення контрольної діяльності в Україні присвячено доповідь «Дискусійні питання організації контролю за державним апаратом в перші роки радянської влади в Україні» *Ігоря Усенка*, професора, завідувача відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Він наголосив, що досвід розбудови контрольних органів у Радянській Україні є доволі неоднозначним і, всупереч деяким сучасним необґрунтованим міфам, далеко не завжди лише негативним. Особливий інтерес викликають різні моделі організації контрольних органів, які пропонувалися в той час.

Так, історія контрольних органів Радянської України починається із створення відділу контролю, який спочатку існував на правах відділу ЦВК Рад України, а потім реорганізувався в Народне секретарство державного контролю.

У січні 1919 р. у складі уряду УСРР утворили відділ контролю, згодом у березні 1919 р. перетворений у Народний комісаріат державного контролю (НКДК) УСРР. До структури наркомату на правах автономного підрозділу входила Верховна соціалістична інспекція (ВСІ). Якщо органи НКДК загалом здійснювали фінансово-господарчий контроль, то на органи ВСІ покладалася інспекційно-контрольна діяльність, спрямована на поліпшення змісту державних установ. 5 травня 1919 р. ВСІ була перетворена в самостійний наркомат Радянської соціалістичної інспекції. Новостворений орган мав об'єднати роботу

всіх відомчих контрольно-інспекційних органів для проведення боротьби з порушеннями законів, зловживаннями тощо у державному апараті. На відміну від держконтролю органи РСІ перевіряли відповідність діяльності ревізованих установ загальній політиці радянської влади, дбали про усунення міжвідомчих чвар, укріплення зв'язку між центром і периферією. Одночасне існування наркоматів державного контролю і радянської соціалістичної інспекції було особливістю України, оскільки в РСФРР існувало єдине контрольне відомство.

З черговим відновленням радянської влади восени 1919 р. розбудова контрольних органів УСРР стала здійснюватися за російським зразком.

На територію УСРР була поширена дія Положення про Робітничо-селянську інспекцію ВЦВК РСФРР від 7 лютого 1920 р. Усі установи колишніх наркоматів держконтролю та радянської соціалістичної інспекції РСІ УССР були перетворені на єдиний орган соціалістичного контролю – Всеукраїнську РСІ.

У середині травня 1920 р. IV Всеукраїнський з'їзд Рад уточнив, що Робітничо-селянська інспекція не входить до об'єднаних наркоматів, вона була перетворена на Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції України в травні 1920 р.

З переходом до нової економічної політики 26 липня 1922 р. було створено Народний комісаріат робітничо-селянського контролю УСРР.

Чергова реорганізація контрольних органів уже після створення СРСР була ініційована відомими статтями В. І. Леніна «Як нам реорганізувати Робселын» та «Краще менше та краще», які після тривалої внутрішньопартійної боротьби знайшли відображення у постанові XII з'їзду РКП(б) «Про завдання РСІ та ЦКК» (25 квітня 1923 р.), а ще раніше у резолюції VII конференції КП(б)У (10 квітня 1923 р.). На засадах, визначених у згаданих партійних постановах, 29 серпня 1923 р. ВУЦВК реорганізував Народний комісаріат державного контролю УСРР у Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції з одночасним затвердженням положення про новоутворений

наркомат. У квітні-травні 1923 р. відбулося й організаційне оформлення НК РСІ СРСР. А 12 листопада 1923 р. ЦВК СРСР затвердив положення про НК РСІ СРСР.

Унаслідок зазначених перетворень пріоритетним напрямом діяльності контрольних органів стало «розв'язання завдання реорганізації державного апарату на нових началах, розроблення і формулювання її конкретного змісту, проведення у життя необхідних практичних заходів і погодження заходів, вживаних радянськими і партійними установами, а також окремими організаціями».

Інтегровані органи партійно-державного контролю проіснували до 1934 року, коли за постановою XVII з'їзду ВКП(б) функції і апарат РСІ був переданий комісіям радянського контролю при РНК, а Центральної контрольної комісії – комісії партійного контролю при ЦК ВКП(б). Аналогічну реорганізацію було проведено і в УСРР.

З часом було знищено і своєрідне розділення владних партійних повноважень між ЦК і ЦКК. Ця загальна тенденція не перекреслює того, що в певні історичні моменти участь «демократичного елемента» в державному контролі була цілком реальною і вагомою.

Відповідно, напрошуються і певні історичні паралелі. Сьогодні реальністю стало певне протистояння між службовцями державного апарату і новими «громадськими контролерами» від різних антикорупційних (за назвою) та інших недержавних організацій. Проте згадані «представники громадськості» непогано фінансуються і до певної міри є «професійними революціонерами» нашого часу чи навіть неприкритими виразниками інтересів певних політичних сил. Звідси впливає завдання творчого використання як сучасної практики волонтерського руху, так і всього попереднього історичного досвіду для створення організаційно-правових передумов розбудови дійсно демократичної системи публічного контролю в Україні.

Досвід минулого, на нашу думку, також свідчить, що немає єдиних для всіх часів завдань і напрямів діяльності органів

контролю. Зокрема, у перехідний (транзитивний) період державотворення роль таких органів може помітно зростати, особливо коли йдеться про подолання кризових явищ у роботі державного апарату.

Видається, загалом і політично, і практично доцільніше, якщо контрольні установи у центрі та на місцях підпорядковуються представницьким органам. Нині в Україні співіснують парламентський контроль і урядовий контроль, кожен зі своїми уповноваженими структурами, а проблема полягає у знаходженні належного балансу між цими двома видами контролю.

Незважаючи на певні варті уваги аспекти своєї діяльності, загалом радянські контрольні органи не лише не змогли перешкодити створенню адміністративно-командної системи управління, але й стали з часом вагомим елементом цієї системи. В умовах формування режиму особистої влади Й. В. Сталіна вони нерідко використовувалися з репресивною метою проти опозиції, дійсної чи уявної. Головними методами діяльності РСІ були адміністративні та репресивні заходи: адміністративні покарання, політичні чистки, скорочення штатів тощо.

У доповіді «Окремі питання взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади» кандидата юридичних наук, директора Інституту права ім. О. О. Малиновського Національного університету «Острозька академія» *Сергія Іщука* наголошувалося, що питання конституційно-правового регулювання відносин у сфері взаємодії громадянського суспільства із державою є однією із найбільш актуальних проблем сучасного процесу оновлення Конституції України, оскільки для ефективного суспільного розвитку недостатньо врегулювати питання участі держави у процесах реформування, важливо гарантувати умови активної участі інститутів громадянського суспільства у таких процесах. Як показав досвід багатьох країн, які успішно провели реформи, вирішення складних суспільних проблем пов'язано не лише з розбудовою національної державності, а й зі становленням громадянського суспільства, створенням ефективних механізмів саморегуляції соціальних

процесів. Доповідач особливо наголосив на значенні взаємного контролю громадянського суспільства і держави. Особливо в умовах становлення та зміцнення інститутів громадянського суспільства та реалізації спільної стратегії модернізації українського суспільства і входження в співдружність європейських націй.

Починаючи із 2014 року в Україні на законодавчому рівні було забезпечено можливості участі інститутів громадянського суспільства у здійсненні контролю, особливо при процедурі публічних закупівель та у процесах боротьби із корупцією. Так, відповідно до статті 9 Закону України «Про публічні закупівлі» громадський контроль під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади забезпечується через вільний доступ до всієї інформації щодо публічних закупівель, яка підлягає оприлюдненню, до аналізу та моніторингу інформації, розміщеної в електронній системі закупівель, а також шляхом інформування через електронну систему закупівель або письмово органів, уповноважених на здійснення контролю, про виявлені порушення законодавства у сфері публічних закупівель та недоліки роботи електронної системи закупівель.

У системі правових та організаційних засад запобігання корупції в Україні представники громадських об'єднань та фізичні особи наділені також можуть бути залучені до діяльності щодо запобігання корупції. Статтею 21 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено низку прав представників громадянського суспільства під час здійснення такої діяльності, серед яких право повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень, конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції; право проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій; здійснювати громадський контроль за виконанням

законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству.

Завершилася конференція прийняттям рекомендацій, які передбачають здійснення комплексних досліджень проблем державного, громадського та міжнародного контролю на міждисциплінарному, кроссекторальному рівні з врахуванням європейського досвіду та європейських стандартів; посилення системної співпраці вчених правознавців та фахівців в галузі державного управління в дослідження проблем контролю; ініціювання розробки та прийняття Закону «Про контроль в Україні», підготовка аналітичної наукової доповіді для центральних органів державної влади «Контроль за діяльністю органів публічної влади: національний досвід та міжнародні стандарти»; підготовку та видання монографії в 2019 році «Конституційно-правове забезпечення контролю в сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування у світлі сучасних європейських стандартів»; проведення наукових заходів з проблем конституційної просвіти; видання матеріалів науково-практичної конференції «Конституційно-правове забезпечення та європейські стандарти контролю у сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування» окремою збіркою.